

แหล่งเรียนรู้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สาระสำคัญ : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานปรัชญาของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวม ทั้งด้านคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ให้เกิดความก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ทรงมุ่งหวังให้พสกนิกรของพระองค์ท่าน ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขเป็นสำคัญ

แหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นำเสนอแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต กล่าวคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พร้อมด้วยการมีความรู้คู่คุณธรรม อันจะนำไปสู่ชีวิตที่มั่นคงและสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความรู้ สร้างความเข้าใจ ไปจนถึงการนำกลับไปใช้ร่วมกัน ภายในนิทรรศการยังจัดแสดงตัวอย่างการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ขนาดใหญ่ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้คนและสิ่งแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

นิทรรศการแหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในการจัดทำแหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำเสนอแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต กล่าวคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พร้อมด้วยการมีความรู้คู่คุณธรรม อันจะนำไปสู่ชีวิตที่มั่นคงและสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ภายในนิทรรศการยังจัดแสดงตัวอย่างการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ขนาดใหญ่ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้คนและสิ่งแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

ภายในนิทรรศการแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ ส่วนแรก พลิกดิน พื้นป่า หาแหล่งน้ำ ส่วนที่ 2 ความพอเพียงคืออะไร ส่วนที่ 3 นำไปใช้ได้หลายวิธี ส่วนที่ 4 ดูดี ๆ ใครคือผู้พิทักษ์ และส่วนที่ 5 ปักหลักสร้างเครือข่าย นอกจากนี้ ยังมีสื่อความรู้/สื่อเผยแพร่ ที่มีกรนำเสนอพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดทำเป็นหนังสือ และเอกสารเผยแพร่เป็นแผ่นพับ สำหรับผู้ที่มาศึกษาเรียนรู้

การจัดแสดงนิทรรศการแหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่ความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในด้านการบริหารจัดการพื้นที่ และการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในทุกสาขาอาชีพ

ส่วนที่ 1 พลิกดิน พื้นป่า หาแหล่งน้ำ

แบบจำลองแสดงพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยใหญ่ อันเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญต่าง ๆ พร้อมบอกเล่าความเป็นมาของการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรม

ไม่ได้เป็นเพราะปาฏิหาริย์ ที่พื้นที่ดินดานดั่งทะเลทราย จะกลับมาเป็นพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ได้สักครั้งหนึ่ง แต่หากเป็นเพราะพระราชอัจฉริยภาพ และพระราชวิริยะอุตสาหะ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงศึกษาค้นคว้าวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ห้วยทรายกลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นอีกครั้ง ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 5 เมษายน พุทธศักราช 2526 เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพื้นที่ห้วยทราย ความตอนหนึ่งว่า “... หากปล่อยทิ้งไว้ จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด...”

ในอดีต พื้นที่ลุ่มน้ำห้วยใหญ่ หรือที่รู้จักกันดีในชื่อห้วยทราย เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างสถานที่ประทับแรมในฤดูร้อน โดยพระราชทานนามว่าพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน หมายถึง ปากวางในสมัยพุทธกาล เพราะมีเนื้อทรายอาศัยอยู่ชุกชุม และประกาศให้เป็นเขตอภัยทาน ซึ่งแสดงถึงพระราชวิสัยทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อมของพระมหากษัตริย์ไทยอันมีมาช้านาน แต่ต่อมา ชาวบ้านบุกรุกกลางป่า หาที่ทำกิน ทำให้สมดุลของทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายไปโดยสิ้นเชิง

จนเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตร จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อใช้ศึกษา ทดลอง และให้ความรู้ในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม พัฒนาการเกษตร ให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วม สามารถพึ่งพาตนเองได้ต่อไป

การแก้ปัญหาพื้นที่ขนาดใหญ่ นั้น ต้องเริ่มจากการปรับพฤติกรรมของชุมชนขนาดเล็ก จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ราษฎรในการพัฒนาและเรียนรู้แบบองค์รวม โดยให้ศึกษาดูงานด้านการเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งเสริมสุขภาพแผนไทย จนเป็นต้นแบบของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตร ที่เรียกว่า “ทฤษฎีใหม่”

ภารกิจอันยากยิ่งของการพัฒนาพื้นที่ห้วยทรายในระยะแรกนั้น คือการฟื้นฟูระบบนิเวศที่ถูกทำลายไปให้กลับสู่สมดุลดั้งเดิม ซึ่งต้องอาศัยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาบูรณาการงานด้านต่าง ๆ ร่วมกัน เริ่มจากการพัฒนาระบบชลประทานสร้างแหล่งน้ำ โดยกั้นลำน้ำห้วยใหญ่ เกิดเป็นอ่างเก็บน้ำห้วยตะเป็ด เมื่อฝนแล้งก็จะผันน้ำมาจากอ่างเก็บน้ำห้วยไทรงาม อ่างเก็บน้ำห้วยไม้ตาย และอ่างเก็บน้ำทุ่งขาม ตามทฤษฎีอ่างใหญ่เติมอ่างเล็ก เกิดเป็นระบบเครือข่ายอ่างเก็บน้ำ ที่เรียกว่า “อ่างพวง” ซึ่งจะปล่อยน้ำสู่ลำน้ำห้วยใหญ่ ไหลผ่านพื้นที่ไปสู่คลองบางตราน้อยและคลองบางตราใหญ่ เปรียบเสมือนเส้นเลือดหล่อเลี้ยงพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยใหญ่ทั้งผืน จากนั้นจึงทำการฟื้นฟูป่าไม้ โดยระบบป่าเปียกหรือภูเขาป่า ขึ้นที่เขาเสวยกะปิ โดยใช้พลังงานแสงอาทิตย์สูบน้ำจากระบบอ่างพวงขึ้นไปยังถังพักน้ำที่กระจายอยู่บนภูเขาให้เกิดความชุ่มชื้นตลอดปี พืชพรรณไม้ต่าง ๆ สามารถเกิดขึ้นเองได้ตามธรรมชาติ เรียกว่า “การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” และเสริมป่าด้วยการปลูกป่า 3 อย่าง แต่ให้ประโยชน์ 4 อย่าง คือ การปลูกไม้ผล ไม้สร้างบ้าน และไม้ฟืน ซึ่งนอกจากให้ประโยชน์ตามชื่อแล้ว ยังให้ประโยชน์ที่ 4 คือ ช่วยอนุรักษ์ดินและต้นน้ำอีกด้วย ฝ่ายชะลอความชุ่มชื้น คั้นดินกันน้ำ และคั้นดินบนน้ำ เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการกักเก็บน้ำ และกระจายความชุ่มชื้นให้ครอบคลุมพื้นที่ นอกจากนั้น ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการน้ำให้มีความพอดีกับการอุปโภคบริโภคในพื้นที่เชิงเขาและพื้นที่ราบ ไม่ให้เกิดน้ำล้นหรือน้ำแล้ง กล่าวคือ เมื่อถึงฤดูฝน น้ำที่เกินปริมาณจะไหลกระจายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ หรือลงสู่

ทะเล จึงสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น ดันดินกันน้ำ และคันดินเบนน้ำไว้ ที่เขาบ่อชิง เขาทอง และเขาน้อย กว่าร้อยจุด ลดระดับลงมาตามความสูงของพื้นที่ ทำให้ราษฎรมีน้ำใช้ยามหน้าแล้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงปลูกหญ้าแฝก ณ แปลงแฝกทรงงาน บริเวณเขาบ่อชิง และทรงทำการศึกษาวิจัยจนพบว่า หญ้าแฝกเป็นพืชที่มีรากแข็งแรงเป็นพิเศษ หยั่งลึกตรงลงไปในดินและเกาะกันไว้อย่างแข็งแรง จึงช่วยหยุดการพังทลายของดิน เปรียบเสมือนกำแพงธรรมชาติที่มีชีวิต และยังช่วยนำความชุ่มชื้นลงสู่ใต้ดิน ทำให้ดินที่แห้งร่วยชุยขึ้น ส่วนลำต้นและใบช่วยดักตะกอนหน้าดินที่ถูกน้ำชะล้างไม่ให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำโดยสูญเปล่า มีประโยชน์ทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำ ดังที่แปลงทดลองการปลูกหญ้าแฝกบริเวณเขากระปุก ได้แสดงศักยภาพในการพลิกฟื้นให้ดินที่แห้งเป็นดานกลับมาใช้งานได้อีกครั้งหนึ่ง

ระบบนิเวศที่สมบูรณ์ต้องมีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ ซึ่งเดิมพื้นที่นี้ เคยอุดมไปด้วยสัตว์ป่าในตระกูลกวาง โดยเฉพาะเนื้อทราย แต่ต่อมาสูญพันธุ์ เนื่องจากพื้นที่ป่าถูกทำลาย จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าห้วยทราย ตั้งอยู่บนเขาเตาปูน ทำการเพาะพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ ให้สัตว์และป่าได้อยู่คู่กัน

ด้วยพระราชวิสัยทัศน์อันกว้างไกล เปรียบรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนในพื้นที่ จึงมีพระราชดำริให้ทำการฝึกอาชีพ รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน และการรวมกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยมุ่งหวังให้ราษฎรรู้เท่าทัน รู้จักใช้ชีวิตแบบไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำการเกษตรผิดวิธี เพื่อให้คนและสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงปลูกสวนป่าชายเลนทุลกระหม่อม และฟื้นฟูป่าชายเลนที่คลองบางตราบ่อยและคลองบางตราใหญ่ เพื่อใช้เป็นแหล่งเพาะขยายพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำ ทั้งนี้ น้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์แล้ว จะมีสิ่งปฏิกูลหรือสารเคมี หากปล่อยลงสู่ทะเลจะทำให้เกิดมลพิษ การฟื้นฟูป่าชายเลน จึงเปรียบเสมือนการสร้างโรงงานบำบัดน้ำเสียธรรมชาติ เพื่อให้ น้ำสะอาดระเหยเป็นฝนตกกลับลงมาสู่แหล่งน้ำ ให้เราใช้กันไปตราบนานเท่านาน

จากต้นสายถึงปลายน้ำ สิ่งสำคัญที่สะสมมาคือองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดไปจากรุ่นสู่รุ่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้จัดตั้งอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ให้เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ความรู้แก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ๆ กับภูมิปัญญาท้องถิ่น กระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พลังงาน รวมถึงการปลูกจิตสำนึกให้มีความรักในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พื้นที่ลุ่มน้ำห้วยใหญ่แห่งนี้จึงเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต ให้เราได้ศึกษาและเจริญรอยตามแนวทางการพัฒนา ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประการแรก เริ่มจากความพอประมาณ เห็นได้จากการจัดแบ่งพื้นที่ให้แต่ละครอบครัวได้มีที่พอกำกิน ไม่บุกรุกทำลายป่า

ประการที่ 2 ความมีเหตุมีผล โดยสอนให้รู้ถึงสาเหตุที่ทำให้ดินเสีย ให้เลิกใช้ปุ๋ยเคมี แล้วกลับมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน

ประการที่ 3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยการฝึกอาชีพและจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์

ที่สำคัญต้องมีเงื่อนไขความรู้ ซึ่งได้จากการศึกษาวิจัยจนค้นพบคุณสมบัติของหญ้าแฝก เป็นต้น ทั้งนี้ ยังมีเงื่อนไขคุณธรรม คือการสร้างความเพียร ความอดทน และความสามัคคีของคนในชุมชน

เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าคนและสิ่งแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน อันนำไปสู่ความผาสุกของพสกนิกรของพระองค์ท่านเป็นสำคัญ ความสำเร็จที่เกิดขึ้นนับเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ สมดังพระราชปณิธานที่ทรงวางไว้ ดังที่มีพระราชดำรัสขึ้นชม เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พุทธศักราช 2540 ณ พระราชวังไกลกังวล ความตอนหนึ่งว่า “...สิ่งที่ทำให้ที่ห้วยทราย นับว่าประสบความสำเร็จดีมาก ต้องบันทึกเอาไว้เป็นทฤษฎีหรือตำรา จันทน์ปลื้มใจมาก...”

ส่วนที่ 2 ความพอเพียง คืออะไร

นำเสนอตัวอย่างของพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานไว้เป็นแนวทางในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และมีหลักการปฏิบัติสั้น ๆ ง่าย คือ ต้องยึดหลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี พร้อมทั้งใช้ความรู้คู่กับคุณธรรม ในการคิดและทำทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาในชีวิต

1. “...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือน ตัวอาคารไว้ นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วารสารชัยพัฒนา, ประจำเดือนสิงหาคม 2542

2. “...คนไม่เข้าใจว่ากิจการใหญ่ ๆ เหมือนการสร้างเขื่อนป่าสัก ก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน เขานึกว่าเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ห่างไกลจากเศรษฐกิจพอเพียง แต่ที่จริงแล้ว เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

วันที่ 23 ธันวาคม 2542

3. “...การรู้จักประมาณตน ได้แก่การรู้จักและยอมรับว่าตัวเองมีภูมิปัญญา และความสามารถในด้านไหน เพียงใด และควรจะทำงานด้านไหน อย่างไร การรู้จักประมาณตนนี้ จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ ความสามารถที่มีอยู่ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพ ทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น ส่วนการรู้จักประมาณสถานการณ์นั้น ได้แก่ การรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ทราบชัดถึงความเป็นมา และที่เป็นอยู่ รวมทั้งที่คาดว่าจะเป็นไปได้ในอนาคต การรู้จักประมาณสถานการณ์ได้นี้ จะทำให้สามารถวางแผนงานและปฏิบัติการได้ถูกต้องตรงกับปัญหา ท้นแก่สถานการณ์ และความจำเป็น อันจะทำให้งานที่ทำได้รับประโยชน์ ที่สมบูรณ์คุ้มค่า การรู้จักประมาณตน และรู้จักประมาณสถานการณ์ จึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญ ที่จะเกื้อกูลให้บุคคลดำเนินชีวิตและกิจการงานไปได้อย่างราบรื่นและก้าวหน้า...”

พระบรมราโชวาท พระราชทานเพื่อเชิญไปอ่านในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันที่ 18 กรกฎาคม 2541

4. “...ทุกคนจำเป็นต้องหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาการกระทำของตนให้รอบคอบอยู่เสมอ ระมัดระวังทำการทุกอย่างด้วยเหตุผล ด้วยความมีสติ และด้วยความรู้ตัว เพื่อเอาชนะความชั่วร้ายทั้งมวลให้ได้โดยตลอด และสามารถก้าวไปถึงความสำเร็จที่แท้จริง ทั้งในทางงานและการครองชีวิต...”

พระบรมราชาบาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2515 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันที่ 13 กรกฎาคม 2516

5. “...วิถีชีวิตมนุษย์นั้น จะให้มีแต่ความปรกติสุขอย่างเดียวไม่ได้ จะต้องมียุทธ มีภัย มีอุปสรรคผ่านเข้ามาด้วยเสมอ ยากจะหลีกเลี่ยงพ้น ข้อสำคัญอยู่ที่ทุก ๆ คนจะต้องเตรียมกายเตรียมใจและเตรียมการไว้ให้พร้อมทุกเวลา เพื่อเผชิญและแก้ไขความไม่ปรกติเดือดร้อนทั้งนั้นด้วยความไม่ประมาท ด้วยเหตุผล ด้วยหลักวิชา และด้วยสามัคคีธรรม จึงจะผ่อนหนักให้เป็นเบา และกลับร้ายให้กลายเป็นดีได้...”

พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2528
วันที่ 31 ธันวาคม 2527

6. “...สรรพสิ่งทั้งหลายดำรงอยู่พร้อมกับเจริญยั่งยืนไปได้ เพราะมีความสมดุลในตัวเอง อย่างชีวิตมนุษย์เรานี้ดำรงอยู่ได้ เพราะมีออกซิเจน ไฮโดรเจน และคาร์บอน อันเป็นส่วนประกอบสำคัญของชีวิต ได้สัดส่วนกัน เมื่อใดส่วนประกอบอันเป็นแก่นแกนของชีวิต ส่วนใดส่วนหนึ่งบกพร่องขาดหายไป ไม่อาจแก้ไขให้คงคืนสมดุลได้ เมื่อนั้น ชีวิตก็เสื่อมโทรมแตกดับ ธรรมชาติอื่น ๆ ตลอดจนถึงที่มนุษย์ปรุงแต่งสรรค์สร้างขึ้น เช่น เครื่องจักร โรงงาน อาคาร บ้านเรือน แม้กระทั่งเศรษฐกิจ กฎหมาย และทฤษฎีต่าง ๆ ก็เหมือนกัน ล้วนต้องมีส่วนประกอบที่สมดุลทั้งสิ้น...”

พระบรมราชาบาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยมหิดล ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร
วันที่ 8 สิงหาคม 2534

7. “...ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมอันเนื่องมาจากมลพิษ หรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในที่ใดที่หนึ่งก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงที่อื่น ๆ ด้วย เหตุนี้ ทุกคนทุกประเทศในโลก จึงย่อมมีส่วนรับผิดชอบอยู่ด้วยกัน ทั้งในการแก้ไข ลดปัญหา และปรับปรุง สร้างเสริมสภาวะแวดล้อม ให้กลับคืนมาสู่สภาพอันจะเอื้อต่อการมีชีวิต อยู่อย่างมีความสุขของตนเองและเพื่อนมนุษย์...”

พระราชดำรัส พระราชทานเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึก ในพิธีรับมอบเรือขจัดคราบน้ำมัน ซึ่งรัฐบาลเดนมาร์ก น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวาย
วันที่ 20 พฤศจิกายน 2539

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ที่มา : ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชนุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อปี 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ด้วยกัน 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ทุกเวลา และทุกสถานที่ และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตัวเอง และผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น จากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

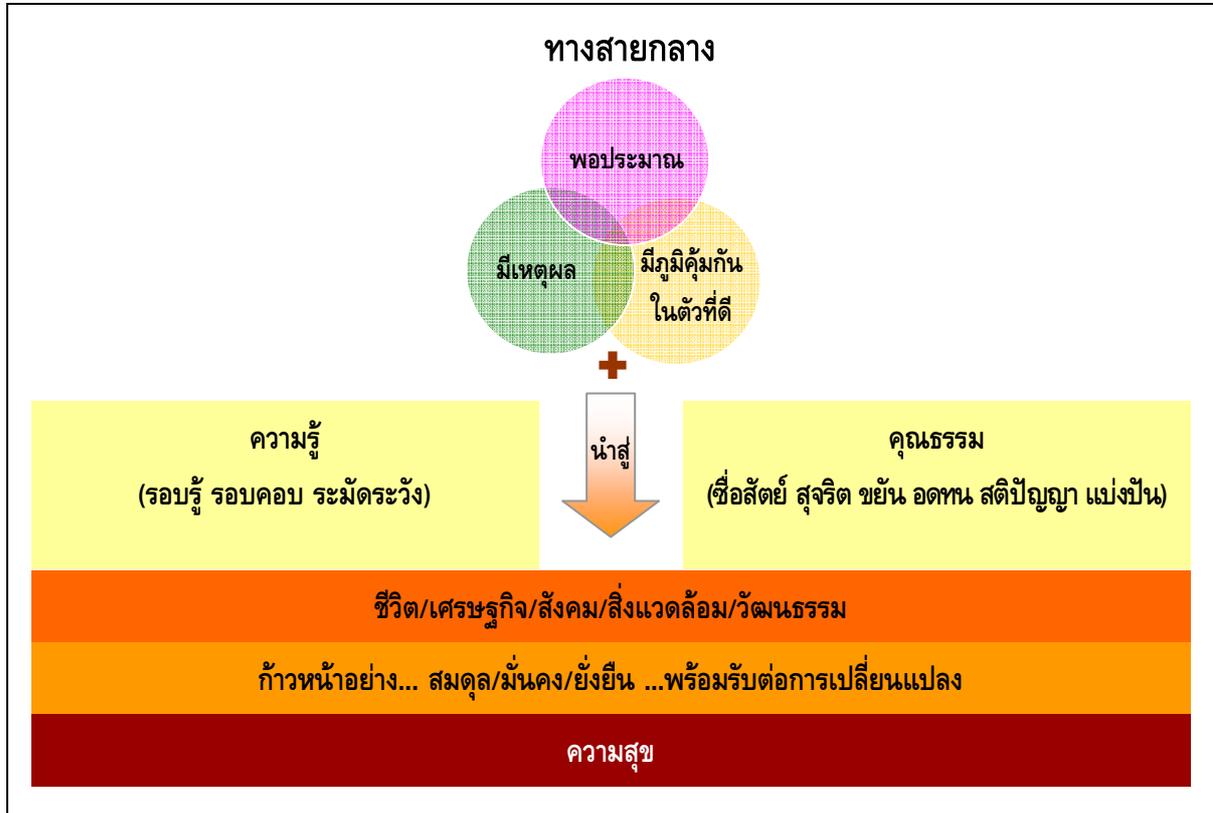
4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน มีความเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปัน

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและสามารถพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ความรู้ และเทคโนโลยี

ส่วนที่ 3 นำไปใช้ ได้หลายวิธี

นำเสนอตัวอย่างการใช้ชีวิตที่พอเพียงได้ในหนึ่งวัน และมีบุคคลตัวอย่างแนะนำวิธีการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงในแบบของตน และจะได้เห็นดินสอทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานมาให้เตือนใจให้เราคิดถึงการใช้อย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย อันเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง

“...ข้อสำคัญเราจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรทั้งนั้นอย่างฉลาด คือ ไม่นำมาทุ่มเทใช้ให้สิ้นเปลืองไปโดยไร้ประโยชน์ หรือได้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า...”

พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช 2529

วันที่ 5 ธันวาคม 2529

ดินสอทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ส่วนที่ 4 ดูดี ๆ ใครคือผู้พิทักษ์

นำความรู้เรื่องความพอเพียงไปเผยแพร่ให้คนอื่นรู้ต่อ ๆ กันไป เรียกว่า “การสร้างเครือข่าย” เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาโลก และสิ่งแวดล้อม ให้ดำรงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

ส่วนที่ 5 ปักหลัก สร้างเครือข่าย

รวบรวมความรู้ ทั้งหนังสือ ซีดี และสามารถเข้าชมเว็บไซต์เพื่อค้นคว้าเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติมได้

นอกจากนี้ ทุกคนที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ภายในนิทรรศการ สามารถช่วยกันคิดวิธีการอยู่อย่างพอเพียง ในแบบฉบับของตน แล้วเขียนติดไว้ภายในนิทรรศการส่วนนี้ด้วย เพื่อรวบรวมและนำไปเผยแพร่ในโอกาสต่อไป

แหล่งข้อมูล :

- คำบรรยายและภาพประกอบของแหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. 2550. **เศรษฐกิจพอเพียง คืออะไร?**
คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

จัดทำโดย :

ศูนย์ข้อมูล ฝ่ายฝึกอบรมและเผยแพร่ อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร